

## Tartışmalı Bir Temsil Alanı; Türkiye’de Sanat Yarışmaları

Ali Asker Bal\*

Sanat yarışmaları, sanat dünyası için genç yeteneklerin ortaya çıkmasında ve yeni yapıtların üretilmesinde önemli rol oynayan platformlar olarak kabul edilirler. Gerek devlet gerekse de özel kurumlar tarafından düzenlenen sanat yarışmaları, başta genç sanatçı adayları olmak üzere, sanatçılar, akademisyenler amatörler ve sanatseverler için önemli bir temsil alanı olarak görünmektedir. Sanat yarışmaları, genç sanat öğrencilerinin, “kendilerini ifade edebilme, alan içinde isimlerini duyurabilme, farklı sanat disiplinlerinden insanlarla iletişime geçebilme ve halk tarafından tanınma olanağı sağlamaktadır.”<sup>1</sup>

Tarih boyunca birçok rejim iktidarlarını yerleştirmek ve güçlendirmek için çok çeşitli araçlara başvurmuştur. Bu araçlardan biri de sanat olmuştur. Sanatın, ideolojilerin yerleşmesinde bir araç olarak kullanılması geçtiğimiz yüzyılda başlamıştır. Ülkemizde, Cumhuriyet sonrası, bir yandan yeni devletin kendi ideolojisini halka yayması, diğer yandan da çağdaş görüntüsünü kendi totaliter söylemi içinde dışarıya yansıtması anlamında sanat önemli bir propaganda aracı olarak devlet ve kurumları tarafından her zaman önemsenmiştir. Hem cumhuriyete yeni sanatçılar ve yapıtlar kazandırılması hem de çağdaş sanatın desteklenmesi anlamında günümüze kadar devam eden farklı sanat yarışmaları düzenlenmiştir.

Cumhuriyet Halk Partisi, cumhuriyet tarihi boyunca destek, yardım, ödüllendirme, teşvik, sipariş gibi çeşitli yollarla sanatsal etkinlikler ve yarışmalara en çok çaba harcayan parti olmuştur. “Bu büyük oranda cumhuriyetin kurucu partisi olmasından, devrimleri yerleştirmek kaygısı ve çabasından kaynaklanıyordu.”<sup>2</sup> CHP, 1932’de Halkevlerinin kuruluşuyla birlikte; halkı eğitmek, devrimleri halk tabakalarına sevdirmek ve yaymak,

---

\* Dr. Ali Asker Bal

Cumhuriyet Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü, Sivas.  
aliasker.bal@gmail.com

<sup>1</sup> Asuman Kırilangıç, “Sanat Yarışmaları Üzerine Genel Bir değerlendirme”, *rh+ Sanat Dergisi*, S. 48, s. 33.

<sup>2</sup> Selçuk Çıkla, “1940’lı Yıllarda Düzenlenen Sanat Yarışmaları ve Önü Sanat Armağanları”, *İlmi Araştırmalar, Dil ve Edebiyat İncelemeleri Dergisi*, Gökkuşe Yayınları, Bahar/2007, S. 23, s. 30.

çağdaş yaşayışın gereklerini benimsetmek amacıyla sanatın farklı alanlarında (resim, heykel, tiyatro, edebiyat vb.) çeşitli yarışmalar düzenlemiştir. “İlki 1939’da olmak üzere, 1940’lı yıllarda CHP, içlerinde edebiyatçıları yoğun olarak yer aldığı sanatçıları ödüllendirmek için ‘Sanat Mükafatları’ adı altında yarışmalar düzenlemiş ve bazı sanatçılara ödüller vermiştir.”<sup>3</sup> Yarışmanın şartnamesinde yer alan maddelerden biri, “muharrir, bu esaslar ve milli davalarımızın ve inkılap prensiplerimizin çerçevesi içinde kalmak şartı ile mevzuu seçmekte serbesttir.”<sup>4</sup> CHP’nin düzenlediği bu yarışmalar, sanatçıyı ve sanat ortamını teşvik amacıyla ve cumhuriyet Türkiye’sini, devrimleri anlatan yapıtlar üretilmesi amacını taşısa da, bu maddede görüldü gibi sanatçıyı güdülemeye yönelik bir ifade dikkat çekicidir.

CHP’nin 1942’den itibaren “Sanat Mükafatı” adı altında sistematik bir yarışma geleneği oluşturmaya çalıştığı görülür. CHP; memlekette güzel sanatları teşvik etmek amacıyla roman, musiki, tiyatro, şiir, resim, heykel ve mimari olmak üzere toplam 7 dalda ödüller koymuştur. CHP’nin düzenlediği sanat yarışmaları devam ederken, 1946 yılında “İnönü Sanat Armağanları” adıyla farklı bir ödüllendirme çalışması başlatılmıştır. Bu yarışmalar ise 1951’de DP’nin iktidara gelmesiyle sona ermiştir.

Cumhuriyet’in kurulmasıyla “Maarif Vekaleti, ilk Devlet Resim ve Heykel Yarışması düzenlemeye başlamıştır”.<sup>5</sup> Devletin sanat politikasını yansıtması açısından da önem taşıyan bu yarışmaya dönemin sanatçıları büyük bir coşkuyla katılım göstermişlerdi. Aynı yıllarda genç sanatçı adayları, Batı sanatını öğrenmeleri için yurt dışına gönderilmeye başlanmıştır. “Devlet Resim ve Heykel Sergisi, devletçe düzenlenmiş “İnkılap Resimleri” (1933 – 1936), “Birleşik Sergi” (1937 - 1938) gibi ilk denemelerden sonra yarışma ve seçici kurul “jüri” sistemine dayandırılmış büyük bir düzenleme ile sanata ve sanatçıya devlet desteğinin tipik bir örneği olarak kurumsallaştı, sanat hayatımızda derin izler bırakarak günümüze ulaştı.”<sup>6</sup>

Ülkemizin en eski ve en kurumsal sanat yarışması, 1939’dan itibaren günümüze kadar ara vermeksizin devam etmekte olan “Resim ve Heykel Sergisi”dir. Bu yarışmayla birlikte sanatçılar bir teşvik ve heyecan alanına sahip olmuşlardır. Bu gün sanat ortamında önemli ustalar olarak sayabileceğimiz birçok önemli ressam ve heykeltıraş bu yarışma ile kendini göstermiş ve resim sanatımızın tarihinde yerlerini almışlardır. Sanat tarihçisi ve eleştirmen

<sup>3</sup> *agm.*, s. 32.

<sup>4</sup> “CHP’nin Piyas, Hikaye Müsabakaları”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C. XII, S. 67, Eylül 1938, s. 79-80.

<sup>5</sup> Erdiç Bakla, “Yarışma Bir Şölene Dönüşmelidir”, 68. *Devlet Resim ve Heykel Sergisi Katalogu*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2007, s. 4.

<sup>6</sup> Turan Erol, “Devlet Resim ve Heykel Sergisi, 2003”, 64. *Devlet Resim ve Heykel Sergisi Katalogu*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2003, s. 6.

Sezer Tansuğ, bu gelişmeyi şöyle yorumlamaktadır: “Devlet sergileri giderek ülkedeki siyasal potansiyelin tam bir göstergesini oluşturmamakla birlikte, yol açtığı tartışmalar ve resim, heykel alanlarındaki yeni eğilimleri az çok yansıtmaya yönünden daima ilgi çeken bir olay niteliğindedir. Ankara’da açıldıktan sonra İstanbul ve bazen İzmir’de düzenlenen yıllık devlet sergileri, sanatçıların ödüllendirildikleri ve belli sayıda yapıtların resmi dairelere konmak üzere devletçe satın alındığı bir özellik taşır. Devlet sergilerinin zaman zaman ağır eleştirilere hedef olmasının bir nedeni, jürisinin daima resim ve heykel sanatçılarından oluşturulmasıdır.”<sup>7</sup>

Devlet sergilerinin maruz kaldığı eleştiriler daha çok yabancı sanat insanlarının yarışma jüriliğini bırakmalarıyla artış göstermeye başlamıştır. Ressam İsmail Altınok bu konuda şunları yazmaktadır: “Tek şef döneminde sanat işlerimiz, ülkemizde bulunan yabancı uzmanlarca yürütülüyordu. İkinci Dünya Savaşı’nın patlak vermesiyle çok kısa süren bu dönemde -çünkü bu uzmanlar savaş nedeniyle ülkelerine döndüler- devlet sergilerinde göze batan bir olumsuzluk görmedik. Ama burjuva demokrasisi dönemine girilince, her alanda olduğu gibi resim alanında da açık göz ve fırsatçı ressamlar resim alanımızı ellerine geçirdiler. Özellikle bu sergilerdeki satış ve ödülleri kendi kişisel ve kümesel çıkarları doğrultusunda kullandılar. Önceleri ödülleri sıraya koydular, sonra kendilerine, daha sonra da öğrencilerine, oğullarına verdiler.”<sup>8</sup> Gerçekten de bu dönemde gerçekleştirilen her serginin ardından sergilenmeye değer bulunanlarla ödüle değer görülenlerin her zaman polemiklere yol açtığı görülebiliyordu. Bu durum, yarışmaların doğasında bulunan yapısal özelliklerden kaynaklanıyordu. Her şeye karşın ‘görecelik’, bu yapısal özelliğin en temel niteliği olarak karşımıza çıkmaktaydı. Öyle ki dönemin gazete ve dergileri, devlet sergilerinde görülen bu tür olumsuzluklar üzerine, birçok sanatçının 1973 yılında gerçekleştirilen 32. Devlet Resim ve Heykel Sergisi’ne yapıt vermeyerek birkaç yıl süren boykot eylemi gerçekleştirdiklerini yazmaktadır.<sup>9</sup> Kuruluşundan 1975’lere kadar Devlet Resim Heykel Sergilerinde Türk resim ve heykelinin genel sanatsal eğilimleri, teknik deney birikimleri ve kişilik iradeleri saptanabiliyordu. Adnan Turani’ye göre, “ 1975’lerden sonra, bu sergiye Türk resim ve heykelinin adı geçen önemli isimleri katılmamaya başlamış ve dolaylı olarak bu önemli sergileme, Türk resim ve heykelinin genel çağdaş düzeyini yansıtmaktan bir ölçüde de olsa

<sup>7</sup> Sezer Tansuğ, *Çağdaş Türk Sanatı*, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul 1991, s. 217.

<sup>8</sup> İsmail Altınok, *Bir Ressamın Notları, Türk Resminin Sorunları*, DMS Doruk Matbaacılık Sanayi, Ankara 1980, sf.38.

<sup>9</sup> *Yankı Dergisi*, 4-10 Haziran 1973, S. 116.

uzaklaşmıştı. Ve giderek yalnız genç kuşağın çalışmalarını büyük oranda yansıtan resmi bir sergi kimliği ile bugünlere değin devam ettirmiştir.”<sup>10</sup>

Yapı ve Kredi Bankası tarafından 1954 yılında düzenlenen “İş ve İstihsal” adlı resim yarışması ilk sivil sanat yarışması olarak önemli bir yere sahiptir. Yarışma, Türk sanat tarihinde Akademi ve temsil ettiği anlayışın sorgulanmasına yol açan kırılma noktalarından biridir. 1954’de Uluslar arası Sanat Eleştirmenleri Derneği’nin (AICA) 5.ci kongresi dolayısıyla İstanbul’a gelen Paul Fierens, Lionelle Venturi ve Herbert Read gibi ünlü sanat eleştirmenlerini yarışmanın seçici kurulunda yer almış olması oldukça önemlidir. Bu bir anlamda çağdaş Türk sanatının Avrupa tarafından değerlendirilmesi anlamına da geliyordu. Bu yarışmada birincilik ödülü alan Aliye Berger, bu yarışmada diğerlerinden daha farklı bir tarzda ürettiği resmiyle dereceye girmiş ve yoğun tartışmalar arasında, tüm yurttan tanınan bir sanatçı olmuştur.

Başlangıcı 1967 yılına uzanan ve günümüze kadar yapılmaya devam eden “DYO Resim Yarışması, özel sektörün bu alandaki diğer önemli etkinliğidir. Önceleri her yıl tekrarlanan bu yarışma, 1991 yılından itibaren ikişer yıl arayla yapılmaya devam etmiştir. İzmir’deki ‘Yaşar Holding’in bünyesindeki DYO boya fabrikasının kurumsallaştırdığı bu yarışma sergisi, ilk yıllar Ankara, İstanbul ve İzmir’de gerçekleştirilirken, son yıllarda birçok ilde sergilenmeye devam etmiş ve sanatçı ve izleyiciler açısından olumlu etkiler sağlamıştır. Yapıldığı ilk yıllarda 100’e yakın yapıt toplayabilen bu yarışma, son yıllarda on misli bir artışla 1000 civarında eser katılımı almaya başlamıştır. 1980’lere kadar, belli bir kariyer sahibi olan dönemim ünlü sanatçıların katıldığı ve kazananların genellikle bu isimler arasından seçildiği yarışmaya son yıllarda yeni sanatsal duyarlılıklar taşıyan genç sanatçılar yoğun ilgi göstermeye başlamışlardır.

Ülkemizde 80’li yıllarda sanat galerilerinin artmasıyla, özel sektörün daha ağırlıklı olduğu, devleti ise daha ilgisiz kaldığı sanat yarışmalarındaki artış önemli bir gelişim ve değişim belirtisidir. Sanatçılara maddi bir destek sunması ve yaratıcılığa yatkın plastik duyarlılıkları ortaya çıkarmak açısından oldukça önemli işlevler taşıyan sanat yarışmaları 80’lerden günümüze artarak sürmüşlerdir.

1984’de başlayan ve sürdürülemeyen Esbank’ın düzenlediği “Yunus Emre Resim Yarışması”, sulu boyadan minyatüre kadar her yıl farklı alanları kapsayan İş Bankası’nın

<sup>10</sup> Adnan Turani, “Devlet Resim ve Heykel Sergisi, 2002”, 63. *Devlet Resim ve Heykel Sergisi Katalogu*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, s. 6.

görsel sanatlara ilişkin yarışması ise büyük bankaların bu alandaki ilk girişimleri olarak anılabilir. Bankaların, “sanata ve sanatçıya destek” söylemiyle attığı bu adımlar, ekonomik yaşamda zaman zaman görülen kriz dönemleriyle birlikte son bulmuş ve bankalar ekonomik önlemler kapsamında ilk önce sanat galerilerini kapatmış ve sanat yarışmalarını iptal etmişlerdir.

1987 yılında başlayan ve ardında geleneksel bir hale dönüştürülen diğer bir yarışma ise ‘Tekel Resim Yarışması’dır. Sırasıyla “Türk Tütünü”, “Türk Bağcılığı ve İçki Sanayinin Türk Yaşamındaki Yeri ve Önemi”, “Türkiye’de Peyzajlar”, “Çevre”, “Natürmortta Keyif”, “Doğa” gibi onu başlıklarıyla oluşturulan bu ayrışma genç yetenekler tarafından ilgiyle karşılanmıştır. Her yıl geleneksel şekilde gerçekleştirilen bu yarışma, emperyalist tekellerin tütüne kota uygulaması ve iç piyasayı tümüyle ele geçirmeleriyle önceleri sembolik bir düzeyde kalmış ve ardından sona ermiştir.

Adana Çimento Sanayi Resim Yarışması, Sedat Simavi Görsel Sanatlar Yarışması’nın yanı sıra, 1996 yılında İstanbul menkul Kıymetler Borsası’nın 10. kuruluş yıldönümü anısına düzenlediği resim yarışması, TRT’nin sadece iki defa düzenleyebildiği Resim ve Seramik yarışması diğer önemli sanat yarışması organizasyonları içinde sayılabilir. Bunların dışında İstanbul, Ankara ve İzmir’de düzenlenmekte olan irili ufaklı birçok yarışma, özellikle akademili genç yetenekler için yeni olanak ve maddi katkılar sağlamaktadır. Bu gün yurt düzeyinde sayıları 50’yi bulan Güzel Sanatlar Fakültelerinde okuyan binlerce öğrenci için bu sanat yarışmaları, kendi sanat yetilerini kanıtlama anlamında birer olanak olarak durmaktadır.

Günümüzde küreselleşme olgusu ile birlikte değişen sanat algıları sonucu, devletin neredeyse tümüyle çekildiği bu alanda özel kurum ve kuruluşların etkinliği daha çok artmıştır. Kapitalist üretim ilişkilerinin belirleyiciliği temelinde sanat, sanat üretiminden geçinen koleksiyonerler, büyük sermaye sponsorlukları, art-değerin biriktiği müzeler, ticari galeriler ve profesyonellerin egemen olduğu piyasaya bağımlı kılınmıştır. Sanat, büyük sponsor şirketlerin ve bankaların ‘halkla ilişkiler’ ayağı gibi kullanılmaya başlamıştır.

Özel kurumlar sanat yarışmalarını küratör (sergi yapımcısı) denilen -kavramı gibi kendisi de yabancı olan- seçilmiş kişilere bırakarak oldukça tartışmalı bir süreci de başlatmışlardır. Siemens A.Ş.’nin “Sınırlar ve Yörüngeler” adıyla “çağdaş sanatın genç yeteneklerini keşfetmek ve destek olmak” iddiasıyla yaptığı yarışma, Borusan A.Ş.’nin aynı amaçla yaptığı “Yeni Öneriler, Yeni Önermeler” adlı yarışma, ‘rh+ sanat dergisi’ nin düzenlediği “Yılın Genç Ressamı Yarışması” gibi etkinlikler gençleri “şöhretler karması”

tarzında yarıştıran etkinliklerden sadece bir kaçıdır. Böyle bir durumda sanatçı, sipariş edileni üretmek, var olan konunun dışına çıkamamak, belirlenmiş estetik ölçütler içerisinde üretme gibi bir dizi kısıtlama ile karşı karşıya kalmıştır. Böylelikle sanatın bağımsız doğası ve sanatçının özgürlüğü konusunda bir dizi zaaf ortaya çıkmıştır. Oysa sanatçı giriştiği biçim yaratma çabasında, kendi öz varlığına karşı da bir mücadele içine girer. Bu durum sanatçının öz benliğini de yadsıyan bir tutkuya dönüşebilir ve onu bitimsiz arayışlara sürükler. Sonuç olarak sanatçı asıl olarak kendisiyle bir yarış içine girebilir.

Yıllar içinde resmi veya özel kurumların düzenlediği farklı sanat yarışmaları çeşitli biçimlerde güncel sanat ekseninde yerini alırken bunlardan bazıları sürdürülememiştir. Ülkemizde güncel sanat ve çağdaş sanatın gelişimi için sanat yarışmaları önemli bir katkı unsuru olarak varlıklarını sürdürmektedirler. Yine de görsel sanatlar alanının giderek bir kısır döngü içerisine girdiği, nitelik ve nicelik olarak sanatsal üretimin düştüğü bir gerçektir. Büyük ve iddialı müze sergileri, sayısında artış görülen sanat fuarları, yurtiçi ve yurtdışı bienalleri, sanat ortamına geçici olarak ivme sağlasa da düzeyli ve yeterli bir sanat eğitimi süreci, sanat piyasası, sanatı ortaya çıkarma ve destekleme politikalarından yoksunluk önemli eksiklikler olarak çözüm beklemektedir.

### **Kaynaklar**

Turani, Adnan, “Devlet Resim ve Heykel Sergisi, 2002”, 63. *Devlet Resim ve Heykel Sergisi Katalogu*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.

Kırlangıç, Asuman, “Sanat Yarışmaları Üzerine Genel Bir değerlendirme”, *rh+ Sanat Dergisi*, S. 48.

“CHP’nin Piyas, Hikaye Müsabakaları”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C. XII, S. 67, Eylül 1938.

Bakla, Erdinç, “Yarışma Bir Şölene Dönüşmelidir”, 68. *Devlet Resim ve Heykel Sergisi Katalogu*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2007.

Altınok, İsmail, *Bir Ressamın Notları, Türk Resminin Sorunları*, DMS Doruk Matbaacılık Sanayi, Ankara, 1980.

Çıkla, Selçuk, “1940’lı Yıllarda Düzenlenen Sanat Yarışmaları ve İnönü Sanat Armağanları”, İlmî Araştırmalar, *Dil ve Edebiyat İncelemeleri Dergisi*, Gökkuşe Yayınları, Bahar 2007, S. 23.

Tansuğ, Sezer, *Çağdaş Türk Sanatı*, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul 1991.

Erol, Turan, “Devlet Resim ve Heykel Sergisi, 2003”, *64. Devlet Resim ve Heykel Sergisi Katalogu*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2003.

*Yankı Dergisi*, 4-10 Haziran 1973, S. 116.